

Vydává Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Českou národní bankou a Ministerstvem financí ČR ve vydavatelství **Economia, a. s., Praha**

© Fakulta sociálních věd UK Praha

Adresa redakce: Vinohradská 49
120 74 Praha 2

tel.: (02) 22 25 00 36 nebo: (02) 215 93 171

fax: (02) 22 25 04 62

e-mail: red.fau@iol.cz

http://web.iol.cz/fau

Šéfredaktor: Doc. Ing. Zdeněk Tůma, CSc.

Výkonná redaktorka: Mgr. Renata Nováková

Publishers: Faculty of Social Sciences, Charles University, Prague, in Cooperation with the Czech National Bank and the Ministry of Finance of the CR in Publishing House Economia, Prague

© Faculty of Social Sciences, Charles University, Prague

Editor's Office: Vinohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Zdeněk Tůma

OBSAH

Petr DVOŘÁK: Bankovníctví na prahu nového tisíciletí	305
Jiří KUNERT: České bankovníctví – určitě ne v roce nula	307
Jarmila MUSILOVÁ – Ivan BABOUČEK: Banky v ČR z pohledu regulátora	315
Zbyněk SOKOLOVSKÝ: Trendy v bankovníctví	323
Petr MUSÍLEK: Postavení investičního bankovníctví ve finančním systému	335
Martin NEJEDLÝ: Srovnání hospodaření nejvýznamnějších českých, maďarských a polských bank	352
Kateřina KAŠOVÁ: Srovnání bankovního sektoru v ČR a Rakousku ve 2. pol. 90. let	367
Informace pro čtenáře	388

CONTENTS

Petr DVOŘÁK: Banking Entering the New Millenium	305
Jiří KUNERT: Czech Banking – Certainly Not in Year Zero	307
Jarmila MUSILOVÁ – Ivan BABOUČEK: The Czech Banking Sector – The Regulator's Perspective	315
Zbyněk SOKOLOVSKÝ: New Trends in Banking	323
Petr MUSÍLEK: The Position of Investment Banking in the Czech Financial System	335
Martin NEJEDLÝ: Comparison of Major Czech, Polish und Hungarian Banks ..	352
Kateřina KAŠOVÁ: Comparing the Czech and Austrian Banks	367

*Autorská práva vykonává vydavatel (viz § 4 zák. č. 35/1965 Sb. ve znění změn a doplňků). Užití částí nebo celku publikovaných textů – vč. publikovaných zpracovaných znění judikátů –, rozmnožování a šíření jakýmkoli způsobem (zejména mechanickým nebo elektronickým) bez výslovného svolení vydavatele je **zakázáno**.*

Ediční kruh: Doc. Ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., Ing. Petr Dvořák, Ing. Věra Kameníčková, CSc., Ing. Evžen Kočenda, PhD., Prof. Ing. Michal Mejstřík, CSc., Doc. Ing. Karel Půlpán, CSc., Ing. Ondřej Schneider, PhD. (zástupce předsedy), Ing. Miroslav Singer, PhD., Mgr. Kateřina Šmidková, MA, Doc. Ing. Zdeněk Tůma, CSc. (předseda), Doc. Ing. Miloslav Vošvrda, CSc.

Redakční rada: Doc. Ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., PhD. Zdeněk Drábek, Ing. Petr Dvořák, Gabriel Eichler, Ing. Michaela Erbenová, PhD., Ing. Milena Horčicová, CSc., Ing. Miroslav Hrnčář, DrSc., Prof. Ing. Kamil Janáček, CSc., Ing. Tomáš Ježek, CSc., Ing. Jiří Jonáš, Ing. Jan Klacek, CSc., Ing. Ivan Kočárník, CSc. (předseda), Ing. Jiří Kunert, Ing. Pavel Kysilka, CSc., Prof. Ing. Michal Mejstřík, CSc., Ing. Jan Mládek, CSc., Prof. Ing. Lubomír Mlčoch, CSc., Ing. Jiří Pospíšil, Doc. Ing. Zbyněk Revenda, CSc., Ing. Pavel Štěpánek, CSc., Doc. Ing. Zdeněk Tůma, CSc., Doc. Ing. František Turnovec, CSc., Prof. Dr. František Vencovský, Prof. Ing. Karol Vlachynský, CSc.

Srovnání bankovního sektoru v ČR a Rakousku ve 2. pol. 90. let (Komparativní analýza předních rakouských a českých bank)

Kateřina KAŠOVÁ*

Zdravé a silné banky jsou jedním ze základních předpokladů hospodářského rozvoje a růstu. Zároveň platí, že situace v bankovním sektoru odráží stav celé ekonomiky. Než Česká republika dosáhne hospodářské úrovně Rakouska, potrvá to několik desetiletí. Cílem předkládané studie je zjistit a přesněji kvantifikovat, v jaké míře se zmíněné velké rozdíly v ekonomické úrovni obou zemí promítají do stavu bankovního sektoru jako celku i do hospodářských výsledků jednotlivých bank.

Z historických důvodů je struktura rakouského bankovního sektoru mnohem rozmanitější, než je tomu v České republice. Navzdory probíhající konsolidaci bankovního systému Rakousko stále ještě trpí velmi vysokým počtem bank a bankovních poboček, což se následně promítá v nízké ziskovosti rakouských bank. Ostrá konkurence na retailovém trhu a tlak na snižování úrokových sazeb z úvěrů stlačují úroková rozpětí a zároveň brání zvýšení poplatků a provizí. To je jeden z důvodů, proč zejména velké rakouské banky expandují do zemí střední a východní Evropy – např. v ČR stejně jako české banky využívají velkých rozdílů mezi aktivními a pasivními úroky ke zvýšení svých zisků.

Právě vysoká úroková rozpětí a nízké mzdové náklady v minulosti českým bankám umožňovaly, aby dosahovaly velkých zisků navzdory nízké produktivitě a efektivnosti. Příčinou nynějších mnohamiliardových ztrát předních českých bank jsou především nedobytné pohledávky a s tím související nutnost vytvořit odpovídající rezervy. Z tohoto hlediska mají rakouské peněžní ústavy oproti českým bankám obrovskou výhodu. Rakouská ekonomika i bankovní sektor vykazují oproti České republice větší stabilitu, což se pozitivně projevuje nejen v ratingovém hodnocení rakouských bank, ale i v relativně nižším objemu rizikových aktiv. Zároveň úroveň kapitálového vybavení rakouských bank je výrazně vyšší, i když nedosahuje úrovně předních evropských bank.

Mají-li rakouské banky zůstat v dlouhodobém horizontu konkurenceschopné, musejí zvýšit svoji výkonnost, a to zejména prostřednictvím snížení nákladů. Pro české peněžní ústavy je tento úkol ještě naléhavější, je-

---

* Mgr. Kateřina Kašová – Institut ekonomických studií FSV UK Praha

TABULKA 1 Základní makroekonomické ukazatele

	nominální HDP 1997 [mln. USD]	počet obyvatel 1996 [mil.]	inflace [%]		
			1996	1997	1998
Rakousko	196,3	8,06	1,8	1,2	0,8
Česká republika	52,0	10,30 ^a	8,8	8,5	10,7

poznámka: ^a 1998

likož z hlediska produktivity a efektivnosti zatím nedosahují ani úrovně rakouských bank. Prioritou je ovšem zlepšení kvality jejich úvěrových portfolií a s tím související dokapitalizace.

Předkládaná studie je rozdělena do dvou částí. První oddíl obsahuje obecné srovnání bankovního sektoru v České republice a v Rakousku. Ve druhé části jsou shrnuty výsledky komparativní analýzy předních rakouských a českých bank.

Bankovní sektor v České republice a Rakousku

Peněžní sektor je páteří celé ekonomiky, a proto při srovnání bankovních sektorů Rakouska a České republiky musíme vzít v úvahu celkovou hospodářskou úroveň obou zemí (viz *tabulka 1*).

HDP na obyvatele je v Rakousku téměř pětkrát vyšší než v ČR a rovněž míra inflace se v obou zemích významně liší – např. v ČR dosáhla roční míra inflace v roce 1998 10,7 %, zatímco v Rakousku se pohybovala pod 1 %.

Struktura bankovního sektoru v Rakousku a ČR

Rakousko trpí příliš vysokým počtem peněžních institucí. Vzhledem k množství obyvatel je počet bank v Rakousku jeden z nejvyšších na světě. V roce 1998 v této zemi působilo 971 nezávislých bank s celkem 4 576 pobočkami. Nicméně struktura rakouského bankovního sektoru se během let velmi změnila. V roce 1963 působilo v Rakousku 2 166 bank, ale v roce 1997 to bylo již pouze 995 peněžních ústavů. Je ovšem nutné podotknout, že počet skutečně nezávislých peněžních ústavů je výrazně nižší. Důvodem je rozvětvená organizační struktura v sektoru spořitelen a úvěrových družstev (družstva Raiffeisen a Volksbanken), kde „pod křídly“ jedné centrální instituce operují na trhu desítky malých peněžních ústavů s lokální působností.

Klíčové pozice si v rakouském bankovníctví udržují tři subsektory, a to akciové banky, spořitelny a „raiffeisenky“, které dohromady obhospodařují přes 80 % trhu. Postupem času se ale faktické odlišnosti mezi různými typy rakouských bank stále zmenšují, jelikož rostoucí konkurence nutí všechny peněžní ústavy k tomu, aby nabízely širokou paletu univerzálních bankovních služeb.

Český bankovní sektor je ve srovnání s Rakouskem méně různorodý, což je dáno především odlišným historickým vývojem. Trhu dominují akciové banky. V roce 1998 v ČR působilo celkem 59 bank s celkem 2 236 obchodními místy.

Navzdory probíhající konsolidaci rakouského bankovního sektoru je *hus-tota rakouské pobočkové sítě* stále jedna z nejvyšších na světě (*tabulka 2*).

TABULKA 2 Počty poboček

	1990	1994	1997	1998
Rakousko	4 506	4 697	4 715	4 576
Česká republika	-	2 840	2 169	2 236

prameny: Statistisches Monatsheft ÖNB; ČNB

Jedná se o dědictví z dob, kdy byla na trhu bankovních produktů omezena cenová konkurence a nejučinnějším prostředkem konkurenčního boje bylo zakládání nových poboček. Například v roce 1998 připadala jedna pobočka na každých 1 761 obyvatel (pokud bychom započítali poštovní úřadovny, tj. "pobočky" Österreichische Postsparkasse (P.S.K.), bylo by toto číslo ještě nižší). V ČR v roce 1997 sloužila jedna bankovní pobočka v průměru 4 750 zákazníkům (nepočítáme-li pošty).

Nižší počet bank a bankovních poboček i menší různorodost českého bankovního sektoru ve srovnání se sousedním Rakouskem můžeme považovat za nespornou výhodu. Vývojové trendy ve světovém bankovníctví směřují jednoznačně k nabídce univerzálních bankovních služeb, a proto by výše zmíněné charakteristiky neměly být do budoucna v rozvoji českého bankovního sektoru žádnou překážkou. Vývoj v bankovníctví se ubírá směrem k moderním informačním technologiím, které umožňují výrazně snížit náklady prostřednictvím bankomatů, samoobslužných zón, služeb jako homebanking a phonebanking apod. Pro rakouské i české banky z toho vyplývá, že budou nuceny v krátké době výrazně zredukovat a racionalizovat síť svých poboček.

Velikost bankovního sektoru a stupeň koncentrace

Celková bilanční suma českého bankovního sektoru byla v roce 1997 o 85 % nižší než celková aktiva rakouských bank. Z toho vyplývá, že naše banky mohou jen stěží konkurovat peněžním ústavům z vyspělých tržních ekonomik mimo chráněný domácí trh.

V roce 1997 představovala celková bilanční suma rakouských bank okolo 230 % nominálního HDP, zatímco v ČR to bylo pouze 140 %. Lze tedy očekávat, že v budoucnu souběžně s rozvojem ekonomiky výrazně poroste i kapacita českého bankovního trhu.

Na rakouském bankovním trhu se pohybuje velké množství malých bank, menší počet velkých až středních bank a až do roku 1997 zde zcela chyběl peněžní ústav, který by byl schopen konkurovat v mezinárodním měřítku. V roce 1997 došlo v rakouském bankovním sektoru ke dvěma významným fúzím. Bank Austria, největší rakouská banka, získala od státu podíl odpovídající 70 % hlasovacích práv ve druhém největším peněžním ústavu Creditanstalt a Erste Bank (číslo 4) koupila 56% podíl v GiroCredit. Obě nové finanční skupiny se sice nemohou velikostí srovnávat s evropskou špičkou, nicméně by měly být konkurenceschopné v rámci nového evropského bankovního trhu, který se konstituuje v souvislosti s Evropskou měnovou unií.

V tabulce 3 jsou uvedeny tržní podíly osmi, resp. šesti, největších rakouských bank, které nabízejí standardní rámec univerzálních bankovních služeb. Tři z nich (Bank Austria, GiroCredit, Erste Bank) si uchovávají sta-

TABULKA 3 Tržní podíly největších bank v procentech celkové bilanční sumy bankovního sektoru

	1992	1996	1997		1993	1996	1997
Bank Austria	12,6	13,1	25,3	KB	23,0	22,9	21,9
CA-BV	11,4	11,5	- ^a	ČS	25,0	17,9	16,7
GiroCredit	7,1	6,0	- ^b	IPB	10,0	11,7	10,2
RZB	4,1	4,4	4,9	ČSOB	10,0	10,4	9,8
P.S.K.	4,5	4,4	4,4	ŽB	1,8	1,6	1,7
BAWAG	4,5	4,3	4,1				
ERSTE	4,0	4,0	11,1				
ÖVAG	1,3	1,4	1,4				
<i>celkem</i>	<i>49,5</i>	<i>49,0</i>	<i>51,0</i>	<i>celkem</i>	<i>69,8</i>	<i>64,5</i>	<i>60,3</i>

poznámky: ^a Bank Austria převzala Creditanstalt

^b GiroCredit se stal součástí Erste Group

prameny: výroční zprávy bank; vlastní výpočty

tus spořitelních bank, tj. jsou velmi aktivní v oblasti retailového bankovníctví a využívají husté sítě poboček a znalosti místních podmínek. Raiffeisen Zentralbank je ústřednou zemědělských úvěrových družstev a Österreichische Volksbanken je ústředním orgánem průmyslových úvěrových družstev.

V roce 1997 (po dvou fúzích) obhospodařovalo šest největších rakouských bank 51 % trhu, což bylo o 10 % méně, než kolik činil tržní podíl pěti největších českých bank. Stupeň koncentrace je tedy v České republice o něco vyšší. Nicméně když porovnáme tržní podíly největší rakouské a české banky, zjistíme, že Bank Austria získala tržní podíl odpovídající čtvrtině trhu, zatímco tržní podíl největší české banky – Komerční banky – byl pouhých 22 %. Když srovnáme kapitálové vybavení, je rozdíl ještě výraznější. V evropském žebříčku sestaveném za rok 1997 obsadila Komerční banka 123. příčku a největší rakouská banka, Bank Austria, se umístila na 40. místě.

Celková hospodářská situace a s tím související stav jednotlivých peněžních ústavů neumožňují řešit problémy českých bank cestou vzájemných fúzí, jako k tomu došlo v Rakousku. Naopak jako jediné schůdné řešení se jeví akvizice ze strany silných zahraničních bank, které zároveň vyřeší problém „malosti“ českých peněžních ústavů v evropském měřítku.

Podíl zahraničního kapitálu v bankovním systému¹

Rakousko se dlouho bránilo konkurenci ze strany zahraničních bank – ať už prostřednictvím přímých legislativních bariér, nebo nepřímo, když zahraniční konkurenty odrazovaly specifické podmínky rakouského bankovního trhu (velmi hustá síť poboček, nízké úrokové rozpětí apod.). V Rakousku sice došlo v této oblasti v souvislosti se vstupem do EU k liberalizaci, nic-

¹ V publikacích ÖNB nejsou údaje za banky v rukou zahraničních vlastníků zveřejňovány odděleně. Proto jsou v této části použita data ze studie (Mooslechner, 1997).

TABULKA 4 Banky kontrolované zahraničním kapitálem
(zahraniční vlastník drží více než 25 % akcií)

	rok	zahraniční podíl na nominálním kapitálu	počet bank kontrolovaných zahraničními vlastníky	jejich podíl na celkové bilanční sumě
Rakousko	1995	10,6 %	38	3,01 %
Česká republika	1997	29,5 %	21	28,05 %

prameny: (Mooslechner, 1997); ČNB; vlastní výpočty

méně váha bank pod zahraniční kontrolou zůstává v bankovním systému ve srovnání se zahraničím stále relativně nízká. V polovině 80. let zahraniční vlastníci kontrolovali pouze 7 % bankovního kapitálu, o deset let později se tento ukazatel pohyboval okolo 11 %. Nicméně teprve v polovině 90. let se zahraničním bankám poprvé podařilo získat významný vliv v některých velkých peněžních ústavách (zejména v bankách BAWAG a ÖVAG).

Celkově v Rakousku působilo v roce 1995 125 zahraničních bank, přičemž se ve většině případů jednalo o banky ze zemí Evropské unie. Zahraniční úvěrové instituce se zaměřily především na oblast mezinárodního bankovníctví a na mezibankovní trh.

Z tabulky 4 vyplývá, že pozice zahraničního kapitálu je v českém bankovním systému mnohem silnější než v sousedním Rakousku. V roce 1997 kontrolovaly banky vlastněné zcela zahraničními subjekty 12 % českého bankovního trhu a jejich podíl na úhrnu kapitálu dosáhl 18,5 %. Vzhledem k tomu, že zbývající státní podíly v bankách budou odprodány zahraničním strategickým partnerům, budou v budoucnu mít zahraniční vlastníci vliv na vývoj českého bankovního systému ještě větší.

Podobně jako v Rakousku pochází i v ČR většina zahraničních bank, které zde působí, ze zemí Evropské unie. Nejvíce je jich z Německa, ale hned na dalším místě jsou rakouské peněžní ústavy. V roce 1998 zde měly svoji dceřinou společnost čtyři rakouské banky (Bank Austria Creditanstalt, Erste Bank, RZB, ÖVAG) a na našem trhu působily rovněž dvě pobočky rakouských peněžních ústavů. Rakouský kapitál je přítomný také ve dvou stavebních spořitelnách.

Podobně jako v Rakousku i u nás se zahraniční banky soustředily zejména na wholesale banking. Jejich zákazníci jsou především joint ventures či přímo korporace z jejich domácích zemí. V poslední době ovšem začínají být některé zahraniční banky aktivní ve větší míře i na retailovém trhu. Příkladem může být právě Bank Austria Creditanstalt.

Skutečnost, že zahraniční kapitál má v českém bankovním sektoru mnohem významnější pozici než v Rakousku, má několik důvodů. Za prvé, v ČR vznikl během uplynulých osmi let zcela nový bankovní trh. Proto bylo a stále ještě je pro zahraniční subjekty mnohem snazší proniknout na tento trh než na rakouský bankovní trh, kde je situace stabilizovaná, karty jsou rozdány a velikost a struktura trhu se již příliš nemění. Za druhé, musíme vzít v úvahu skutečnost, že zahraniční banky jsou oproti svým českým konkurentům ve výhodě. Disponují dostatečnými kapitálovými zdroji, netíží je nedobytné pohledávky a mají samozřejmě i mnohem větší zkušenosti. A konečně za třetí, vzhledem k tomu, že zejména velké banky nutně potřebují navýšit kapitál a očistit úvěrová portfolia, je česká vláda nucena tyto banky

privatizovat. Jak už bylo zmíněno výše, jako jediné schůdné řešení se jeví prodej těchto bank zahraničním strategickým partnerům, kteří budou zárukou jejich dalšího rozvoje.

Vlastnická struktura

Mnohé problémy, které v současnosti trápí rakouský bankovní sektor, se vyvinuly v průběhu mnoha let a jejich příčiny často souvisejí s neefektivním výkonem vlastnických práv. Rakouské banky jsou zpravidla vlastněny přímo či nepřímo buď státem, nebo jinými bankami, anebo nemají strategického vlastníka (to se týká zejména spořitelén a úvěrových družstev). U velkých akciových bank došlo ve druhé polovině 90. let v tomto ohledu v souvislosti s privatizací k jistému zlepšení (*tabulka 5*). Např. akcie Bank Austria a Die Erste začaly být veřejně obchodovatelné. Nicméně státní či veřejné vlastnictví stále zůstává charakteristickým rysem rakouského bankovního sektoru. Je to dáno do značné míry i historickými okolnostmi. Během druhé světové války byl rakouský bankovní systém plně integrován do finančních struktur německé říše. V roce 1946 byly největší banky znárodněny, protože v opačném případě by skončily jako německý majetek v rukou spojenců. Postupná privatizace státních bank začala v Rakousku až ve druhé polovině 50.let.

Dalším problémem je vlastnická struktura ústavů lidového peněžnictví. Např. „raiffeisenky“ sice představují v Rakousku největší soukromé bankovní uskupení, ale jejich velmi roztržštěná vlastnická struktura de facto znemožňuje efektivní výkon vlastnických práv. „Soukromé“ vlastnictví – v pravém slova smyslu – je v rakouském bankovním sektoru spíše výjimkou než pravidlem. Nedostatečný výkon vlastnických práv ze strany vlastníků bank se projevil jednak v manažersky orientovaných strategiích a jednak v relativně nízké ziskovosti a efektivnosti rakouských bank ve srovnání se zahraničím. Zároveň silná pozice bank na finančních trzích dlouho brzdila vývoj kapitálového trhu, a to zejména z hlediska jeho funkce v mechanismu výkonu vlastnických práv. Z tohoto důvodu bylo v rámci příprav na vstup do Evropské unie vyvinuto značné úsilí s cílem zlepšit fungování rakouského kapitálového trhu, ale Rakousko přesto stále zůstává typickým představitelem tzv. bankovního modelu výkonu vlastnických práv. Znamená to, že rozhodujícím zdrojem financování podniků jsou bankovní úvěry a rozhodující vliv na řízení firem mají velcí akcionáři, kteří mohou být v některých případech i přímo spjati s bankovním sektorem.

Pokud jde o Českou republiku, jednou z hlavních příčin současných ekonomických problémů je nedokončená restrukturalizace v podnikové sféře, což velmi úzce souvisí s neprůhlednou vlastnickou strukturou (viz *tabulka 6*) a nedostatečnou kontrolou managementu ze strany vlastníků. Absence skutečných vlastníků je jedním z důsledků zvolené metody privatizace. Přestože záměrem autorů kuponové privatizace bylo vytvoření vlastnické struktury založené na kapitálovém trhu, vznikl zde výše zmíněný bankovní model. Tento stav je logickým důsledkem působení několika faktorů.

První skupina faktorů se týká kapitálového trhu jako takového. Obchodování na pražské burze cenných papírů začalo až v roce 1993. Vznikly zde de facto tři paralelní kapitálové trhy, pražská burza byla zahlcena akciemi z kuponové privatizace a nedostatečná byla i právní úprava týkající se kapitálových trhů. Výsledkem je neprůhlednost českého kapitálového trhu

Bank Austria		
31/12/98	Anteilsverwaltung-Zentralsparkasse (AV-Z), Vídeň	22,70
	International WestLB (Něm.)	7,88
	Wiener Städtische (největší rakouská pojišťovna)	5,10
	Cariplo (Itálie)	3,18
	Wiener Holding	1,83
	Wüstenrot	1,47
	ostatní akcionáři	2,86
	ostatní akcionáři – veřejně obchodovatelné akcie	54,99
Creditanstalt-Bankverein		
31/12/96	Rakouská republika	48,6
	soukromé osoby a institucionální investoři	51,4
31/12/98	Bank Austria AG	100,0
GiroCredit Bank AG der Sparkassen		
31/12/95	Anteilsverwaltung-Zentralsparkasse (AV-Z), Vídeň	56,0
	Erste Bank	26,0
	Allgemeine Sparkasse Oberösterreich Bank, Linz	2,4
	spořitelny	15,6
01/01/97	součástí Die Erste Bank der österreichischen Sparkassen (Die Erste)	
Die Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG		
31/12/95	Die Erste österreichische Spar-Casse Anteilsverwaltungssparkasse	100,0
31/12/98	Die Erste österreichische Spar-Casse Anteilsverwaltungssparkasse	43,37
	BARC-Group (rakouská pojišťovna)	6,56
	Generali Holding Vienna AG (Itálie)	3,72
	SwedBank (Švédsko)	1,69
	Bacob Banque (Belgie)	2,03
	Commerzbank (Německo)	2,03
	ostatní akcionáři – veřejně obchodovatelné akcie	31,54
Bank für Arbeit und Wirtschaft		
31/12/98	Rakouská federace odborových svazů	52,67
	Bayerische Landesbank Girozentrale, Mnichov	45,66
	ostatní akcionáři	1,67
Raiffeisen Zentralbank Österreich		
31/12/97	rakouské regionální banky Raiffeisenbank (Landesbanken)	přes 80
Österreichische Volksbanken		
31/12/96	Rakouské lidové banky (Volksbanken)	57,7
	DG BANK (Německo)	25,0
	Pojišťovna Victoria Group	7,0
	Raiffeisen Zentralbank Österreich	6,9
	ostatní	3,4
Österreichische Postsparkasse		
31/12/97	Post- und Telekombeteiligungsverwaltungsgesellschaft m.b.H (PTBG)	100,0

prameny: výroční zprávy; The Banker's Almanach

a následně jeho neschopnost plnit svoji funkci v oblasti výkonu vlastnických práv. Majoritní vlastníci, kteří ovládají přes 50 % akcií, nemají dostatek finančních prostředků na potřebné navýšení základního jmění a v obavě o ztrátu majority blokují navýšení kapitálu novou emisí akcií. Pozice majoritních vlastníků zároveň výrazně snižuje likviditu akcií a jejich cena je v podstatě zafixována. Na trhu obligací se mohou v současnosti bez pro-

TABULKA 6 České banky: vlastnická struktura

v %

Komerční banka		
31/12/98	Fond národního majetku ČR	48,74
	The Bank of New York ADR Department	10,75
	Restituční investiční fond ČR	3,52
	Česká pojišťovna, a.s.	2,90
	Istrofin Global Investor, Ltd.	2,79
	Rentiérský IF, a.s.	1,70
	Investiční a privatizační fond KB, a.s.	1,50
	P.I.F., a.s. – 1. privatizační investiční fond, a.s.	1,27
	Bank Austria, AG	1,06
	ostatní akcionáři	25,83
Česká spořitelna		
30/09/98	Fond národního majetku ČR	45,0
	města a obce	14,8
	EBRD	11,8
	Česká pojišťovna, a.s.	8,7
	Agrobanka, a.s.	2,1
	SP – Výnosový IF, a.s.	1,9
Investiční a poštovní banka		
01/07/98	Nomura Europe plc. (Japonsko)	53,42
	Bankovní holding, a.s.	14,99
	Česká pojišťovna, a.s.	9,10
	Vojenské stavby	4,20
	P.I.F. – 1. privatizační investiční fond	1,48
	Fintop, a.s.	1,20
	Istrofin, a.s.	1,15
	Investiční fond bohatství, a.s.	1,01
	Rentiérský investiční fond 1.IN	1,01
	ostatní akcionáři	12,44
31/12/98	Saluka Investments B.V. (Nizozemí)	35,3
	Bankovní holding, a.s.	13,1
	Nomura Europe plc. (Japonsko)	8,3
	ostatní akcionáři s podílem pod 10 %	43,3
Československá obchodní banka		
12/98	Česká národní banka	26,51
	Slovenská národní banka	24,13
	Ministerstvo financí ČR	19,59
	Fond národního majetku ČR	19,59
	zaměstnanecké akcie	0,98
	ostatní akcionáři	9,20
Živnostenská banka		
03/08/98	Bankgesellschaft Berlin (Německo)	46,86
	International Finance Corporation (USA)	10,08
	P.I.F. – 1. privatizační investiční fond	8,93
	Credit Commercial de France (Francie)	5,04
	Investiční a privatizační fond KB	3,14

prameny: výroční zprávy

blémů financovat pouze nejbonitnější podniky, ale vzhledem k tomu, že banky jim jsou schopny nabídnout výhodnější podmínky, tak k emisi zpravidla nepřistoupí.

Za druhé, měli bychom vzít v úvahu skutečnost, že naprostá většina úspor obyvatelstva je v ČR soustředěna v bankách a banky zde tradičně hrají klíčovou roli v oblasti finančního zprostředkování.

A konečně za třetí, nesmíme opominout příčiny hluboké provázanosti podnikového a bankovního sektoru v ČR. Na počátku 90. let byla většina podniků silně podkapitalizována a bankovní úvěry se pro ně staly hlavním zdrojem financování. Kromě toho banky ještě posílily svoji pozici v podnikové sféře jednak prostřednictvím privatizačních fondů a jednak v důsledku toho, že byly nuceny kapitalizovat část svých nedobytných pohledávek, což vedlo k dalšímu zintenzivnění vzájemných vazeb.

Tři z pěti největších českých bank budou v nejbližší době privatizovány. Právě Rakousko je ovšem důkazem toho, že státní vlastnictví jako takové nemusí znamenat zásadní překážku bránící bance v úspěšném rozvoji a nemusí být ani brzdou, která omezuje efektivní fungování ekonomiky jako celku. V České republice ovšem transformace a následný vývoj vedly až k současné situaci, kdy stát jako vlastník již není schopen garantovat další úspěšný rozvoj bank, který je ovšem naprosto klíčový pro rozvoj celého hospodářství. Situace dospěla již tak daleko, že úvěrová činnost českých bank je de facto ochromena, dvě největší banky vykázaly v minulém roce mnohamiliardové ztráty a jediným řešením je jejich urychlená privatizace spojená se sanací. Nelze ovšem očekávat, že by se státu podařilo prodat tyto banky se ziskem, protože náklady na sanaci předcházející samotné privatizaci s největší pravděpodobností přesáhnou výnosy z prodeje.

Srovnávací analýza velkých českých a rakouských bank

Metodika

Cílem provedené analýzy bylo srovnat na základě veřejně dostupných finančních informací výkonnost, likviditu a kapitálové vybavení předních rakouských a českých bank. Srovnání je založeno na nekonsolidovaných údajích z účetních výkazů, a proto umožňuje hlubší analýzu příčin podobných či odlišných trendů v rakouském a českém bankovníctví.

Při výzkumu byla použita data z let 1995 až 1997. V tomto období se rakouské hospodářství včetně bank muselo přizpůsobit novým podmínkám Evropské unie. V této souvislosti došlo v roce 1994 k přizpůsobení rakouských účetních standardů direktivám EU. Nicméně rakouské účetní standardy nejsou zcela srovnatelné s mezinárodními účetními postupy používanými v České republice. Tyto drobné nesrovnatelnosti ovšem nemají vliv na závěry analýzy.

V letech 1995 až 1997 v Rakousku obhospodařovalo osm, resp. šest² největších bank téměř 50 % bankovního trhu. V České republice ve stejném období sice poklesl tržní podíl pěti největších bank ze 70 % na 60 % (viz tabulka 3), ale tyto peněžní ústavy přesto tvořily jádro bankovního sektoru. Právě tyto banky byly tedy zahrnuty do analyzovaného vzorku.

Všechny srovnávané banky nabízejí univerzální bankovní služby. Některé rakouské peněžní ústavy si ovšem z historických důvodů udržují jistá specifika. Bank Austria a Erste Bank (a dříve také GiroCredit) si uchovávají statut spořitelních bank, Raiffeisen Zentralbank je centrálou zemědělských

² po fúzi Die Erste a GiroCredit a po převzetí banky Creditanstalt bankou Bank Austria v roce 1997

TABULKA 7 Velikost bank a jejich ratingové ohodnocení

	rating					pořadí v Evropě The Banker IX.98	bilanční suma [mil. USD] XII.97
		IBCA	S&P	Moody's	TBW		
RAKOUSKO^a							
Bank Austria	XII.98	AA/F1+	AA+/A-1	Aa2/P1	AAA/TBW-1	40	124 157
CA-BV	VI.98			Aa2/P1			
GiroCredit	XII.96	A-/A1	NR/A-3	A2/P1	-/TBW-1		
RZB	XII.98			A1/-		115	24 082
P.S.K.	XII.94			Aaa/P1		143	21 555
BAWAG						138	19 928
ERSTE	XII.97			A1/P1		88	54 428
ÖVAG						214	6 615
ČESKÁ REPUBLIKA							
KB	III.99	BBB/F2	BB/B	Baa2/P2	IC-C/LC-1	123	13 573
ČS	III.99	BBB/F2	BB/B	Baa2/P2	IC-C/LC-1	176	11 145
IPB	III.99	BB+/B ^b		Baa2/P2	IC-C/LC-1	335	7 455
ČSOB	III.99		BB+/B	Baa2/P2	IC-B/LC-1	215	6 681
ŽB	III.99	BBB+/F2		Baa1/P2	IC-B/LC-1		1 168

poznámky: ^a CA-BV – Creditanstalt-Bankverein; GiroCredit – GiroCredit Bank AG der Sparkassen; RZB – Raiffeisen Zentralbank Österreich AG; P.S.K. – Österreichische Postsparkasse; BAWAG – Bank für Arbeit und Wirtschaft AG; ERSTE – Die Erste Bank der österreichischen Sparkassen AG; ÖVAG – Österreichische Volksbanken AG

^b IPB požádala o stažení ratingu po jeho posledním snížení, uvedený údaj je proto pouze informativní.

prameny: výroční zprávy; The Banker's Almanach; The Banker

úvěrových družstev („raiffeisenek“) a Österreichische Volksbanken je ústřední organizací průmyslových úvěrových družstev, jak již bylo zmíněno výše. Specifické postavení má rovněž Österreichische Postsparkasse, která byla až do roku 1997 veřejnou společností se zvláštním zákonným statutem. V roce 1997 byla transformována na akciovou společnost, ale její retailový charakter zůstal zachován. V České republice má charakter spořitelny banky Česká spořitelna a Poštovní spořitelna (divize IPB).

V *tabulce 7* je uvedeno ratingové ohodnocení sledovaných bank. Z údajů v *tabulce* je zřejmé, že rakouské banky jsou ratingovými agenturami hodnoceny výrazně lépe než české banky, což samozřejmě souvisí i s celkovou hospodářskou situací v obou zemích a se stabilitou finančního sektoru jako celku. Přesto ovšem rakouské peněžní ústavy nedosahují nejlepších možných hodnocení. Příčiny tohoto stavu lze hledat jednak v nižší výkonnosti rakouských bank ve srovnání se světovou špičkou a jednak ve struktuře rakouského bankovního sektoru. Probíhající konsolidace se v delším horizontu nesporně projeví pozitivně i v hodnocení bank, nicméně v kratším období se může nejprve projevit i negativně. Příkladem je snížení dlouhodobého ratingu Bank Austria (po převzetí banky Creditanstalt) agenturou Standard&Poor's a Moody's z AAA (resp. Aaa) v roce 1995 na AA+ (resp. Aa2) v roce 1998. Snížení ratingu zaznamenaly v uplynulém roce v některých případech i české banky (např. agentura Standard&Poor's snížila dlouhodobý i krátkodobý rating Komerční banky, České spořitelny i ČSOB). Důvodem byly především narůstající ekonomické problémy jednotlivých bank a odkládání jejich privatizace.

TABULKA 8 Průměrná výnosnost kapitálu, průměrná výnosnost aktiv

v %

	ROE				ROA			
	banka			group	banka			group
	1995	1996	1997	1996	1995	1996	1997	1996
Bank Austria	7,4	5,1	5,3	4,6	0,3	0,2	0,29	0,2
CA-BV	4,7	6,3	13,1	10,8	0,2	0,3	0,52	0,4
GiroCredit	3,3	3,4		7,5	0,1	0,1		0,2
RZB	4,1	6,8	8,2	8,3	0,2	0,3	0,37	0,4
P.S.K.	10,9	9,1	8,3	9,5	0,4	0,3	0,29	0,4
BAWAG	7,2	6,9	6,8	7,7	0,3	0,3	0,30	0,3
ERSTE	5,7	6,6	0,5	6,9	0,2	0,3	0,03	0,2
ÖVAG	11,3	11,8	9,1	13,2	0,5	0,6	0,60	0,5
<i>průměr</i>	<i>6,8</i>	<i>7,0</i>	<i>7,3</i>	<i>8,6</i>	<i>0,3</i>	<i>0,3</i>	<i>0,34</i>	<i>0,3</i>
	banka			group	banka			group
	1995	1996	1997	1997	1995	1996	1997	1997
KB	17,2	15,7	1,3	2,9	1,5	1,3	0,1	0,2
ČS	7,1	8,8	6,6	6,4	0,4	0,5	0,4	0,4
IPB	7,6	5,6	-88,8	-92,6	0,5	0,4	-5,0	-4,5
ČSOB	21,5	20,3	18,9	18,9	1,7	1,7	1,7	1,7
ŽB	20,5	17,5	14,5	---	1,4	1,2	1,0	---
<i>průměr</i>	<i>14,8</i>	<i>13,6</i>	<i>-9,5</i>	<i>-16,1</i>	<i>1,1</i>	<i>1,0</i>	<i>-0,4</i>	<i>-0,6</i>
<i>průměr bez IPB</i>			<i>10,3</i>	<i>9,4</i>			<i>0,8</i>	<i>0,8</i>

Následující text je věnován podrobné analýze ziskovosti, efektivnosti, produktivity, likvidity a kapitálové přiměřenosti rakouských a českých bank.^{3, 4}

Ziskovost

Při srovnání ziskovosti referenčních bank byly použity následující podílové ukazatele:

- průměrná výnosnost kapitálu a průměrná výnosnost aktiv,
- průměrné úrokové sazby z aktiv a pasiv,
- celkové úrokové rozpětí,
- podíl poplatkové marže na součtu čisté úrokové marže a poplatkové marže,
- rovnovážné rozpětí (break-even spread).

Průměrná výnosnost kapitálu a průměrná výnosnost aktiv (tabulka 8). Při výpočtu ROA a ROE narážíme na problém odlišnosti rakouských a českých 'mezinárodních' účetních standardů při kalkulaci zisku (odlišná tvorba rezerv, zdanění apod.)⁵. Z údajů v tabulce vyplývá, že v letech 1995 a 1996

³ *Fúze Bank Austria a Creditanstalt.* Nová struktura Bank Austria Group vstoupila v platnost retroaktivně k 1. 1. 1998, a proto se ještě neprojevila ve výsledcích obou bank za rok 1997. V rámci nové organizace operují Bank Austria a Creditanstalt na domácím trhu samostatně, jako samostatné peněžní ústavy, zatímco mezinárodní aktivity, investiční bankovníctví a treasury byly sloučeny do samostatných dceřiných společností vlastněných Bank Austria.

Fúze Die Erste a GiroCredit. GiroCredit a Die Erste se sloučily ve 3. čtvrtletí roku 1997 pod názvem Erste Bank. Fúze vstoupila v platnost zpětně k 1. 1. 1997.

⁴ Definice použitých ukazatelů jsou uvedeny v dodatku na konci článku.

⁵ S cílem dosáhnout přesnějšího srovnání bylo v případě rakouských bank při výpočtu ROA a ROE použito přebytku roku místo zisku za rok, který byl použit pro české banky.

průměrná úroková sazba z aktiv				
	1996		1996	1997
Bank Austria	5,5	KB	12,0	12,9
CA-BV	5,8	ČS	9,9	11,2
GiroCredit	5,3	IPB	11,4	12,5
RZB	5,9	ČSOB	12,2	16,7
P.S.K.	4,4	ŽB	9,2	9,5
BAWAG	5,5			
ERSTE	6,2			
ÖVAG	7,8			
<i>průměr</i>	5,8	<i>průměr</i>	10,9	12,6
průměrná úroková sazba z pasiv				
	1996		1996	1997
Bank Austria	3,8	KB	6,6	7,4
CA-BV	4,5	ČS	5,5	6,1
GiroCredit	4,6	IPB	8,1	8,9
RZB	4,7	ČSOB	7,1	9,8
P.S.K.	3,5	ŽB	5,9	6,3
BAWAG	4,2			
ERSTE	4,0			
ÖVAG	6,1			
<i>průměr</i>	4,4	<i>průměr</i>	6,6	7,7

české banky vykazovaly výrazně vyšší výnosnost než rakouské banky. Zlom nastal v roce 1997, když IPB ohlásila mnohamiliardovou ztrátu; stejný osud postihl v minulém roce i Komerční banku a Českou spořitelnu. Důvodem vysokých ztrát byla především nutnost vytvořit dostatečné rezervy na klasifikované pohledávky. Z hlediska těchto velkých ztrát je nutné hodnotit i vysoké ukazatele ziskovosti v předchozích letech. Nicméně faktem je, že ziskovost rakouských bank je nízká a pohybuje se pod evropským průměrem. To je dáno především vysokým stupněm konkurence na domácím trhu, na němž operuje velké množství bank.

V roce 1997 se ve srovnání s rokem 1996 u rakouských bank zvýšila průměrná výnosnost kapitálu i aktiv. Významnou měrou k tomu přispěl především Creditanstalt, který získal velké výnosy prodejem účastí (mj. v EA-Generali a Banca Commerciale Italiana); zároveň se této bance podařilo snížit náklady na úvěrová rizika. Naopak velký propad ve výnosnosti zaznamenala v roce 1997 Erste Bank. Příčiny tohoto poklesu ovšem souvisejí s fúzí s GiroCredit, kdy došlo k velkému navýšení kapitálu a nárůstu bilanční sumy.

Zajímavé je srovnání ukazatelů ROE vypočtených samostatně pro banku a pro celou bankovní skupinu. Rakouské banky vytvářejí velké holdiny, ve kterých je podíl mateřské banky zpravidla nižší než v případě českých bank. Výrazněji se zde projevuje světový trend, kdy bankovní skupina zahrnuje kromě banky i stavební spořitelny, pojišťovny, investiční fondy, přidružené menší banky a v neposlední řadě i zahraniční dceřiné společnosti. Právě zahraniční dceřiné banky, zejména v zemích střední a východní Evropy, mají pozitivní vliv na ziskovost rakouských bank. Jedná se zejména o úrokové výnosy, které jsou v zahraničí výrazně vyšší než v Rakousku.

Průměrné úrokové sazby z aktiv a pasiv. Průměrné úrokové sazby (tabulka 9) jsou v České republice výrazně vyšší než v Rakousku. Až do polo-

	1996	1997		1996	1997
Bank Austria	19,4	21,4	KB	22,2	21,4
CA-BV	26,9	28,1	ČS	12,9	14,9
GiroCredit	19,9		IPB	23,0	25,6
RZB	27,9	31,7	ČSOB	24,9	18,7
P.S.K.	26,1	25,6	ŽB	26,6	22,2
BAWAG	15,6	15,4			
ERSTE	29,7	28,8			
ÖVAG	25,0	25,4			
<i>průměr</i>	23,8	25,2	<i>průměr</i>	21,9	20,6
Barclays Bank (Group)	42,5				
Abbey National (Group)	15,7				
Midland Bank (Group)	36,1				

viny roku 1998 ČNB udržovala vysoké úrokové sazby s cílem snížit vnější nerovnováhu a omezit inflační tlaky. Teprve v roce 1998 centrální banka přistoupila k výraznějšímu snížení úroků.

Při analýze výsledků je nutné vzít v úvahu i rozdílnou úroveň inflace v obou zemích. Zatímco v Rakousku byla průměrná reálná úroková sazba z aktiv i pasiv kladná, v České republice byla průměrná reálná úroková sazba z pasiv zpravidla záporná. Výjimkou byly v tomto ohledu ve sledovaném období pouze IPB a ČSOB, které se snažily agresivní cenovou politikou upevnit svoje postavení na trhu depozit.

Celkové úrokové rozpětí je definováno jako rozdíl mezi průměrnou úrokovou sazbou z aktiv a pasiv. U předních evropských bank se hodnota tohoto ukazatele pohybuje zpravidla okolo 3 %. Zatímco u rakouských bank je celkové úrokové rozpětí výrazně nižší než 3 %, pro české banky je naopak velké úrokové rozpětí jedním z hlavních zdrojů zisku a minimálně ve střednědobém horizontu nelze v tomto ohledu ve strategiích bank očekávat výraznější změny. Co se týče rakouských peněžních ústavů, je možné plně souhlasit s tvrzením agentury Moody's, která ve své zprávě za rok 1995 uvedla, že „hlavní příčinou obecně nízké ziskovosti rakouských bank je agresivní cenová politika bank na retailovém trhu spojená s trvalým tlakem na snižování úrokových sazeb z úvěrů“. Z údajů v tabulce 10 vyplývá, že v letech 1996 a 1997 se situace v tomto ohledu spíše zhoršila, než zlepšila.

Podíl poplatkové marže na součtu čisté úrokové marže a poplatkové marže je u českých bank nepatrně nižší než v Rakousku, nicméně za povšimnutí stojí vysoké hodnoty tohoto ukazatele, které vykazaly Barclays Bank a Midland Bank (tabulka 10). Přední světové banky se snaží nahrazovat nižší a proměnlivější výnosy z úroků vyššími výnosy z poplatků. Průměrný podíl výnosů z poplatků na celkových výnosech sice u sledovaných rakouských bank v roce 1997 oproti roku 1996 vzrostl, ale rakouské peněžní ústavy jsou v této oblasti velmi limitovány celkovými podmínkami bankovního trhu, který jim neumožňuje zásadním způsobem změnit celkovou cenovou politiku. Poplatková politika se stává jedním z hlavních konkurenčních nástrojů i v České republice. Z údajů v tabulce 11 vyplývá, že zejména Česká spořitelna udržovala v letech 1996 a 1997 nízké poplatky s ohledem na své specifické postavení na českém retailovém trhu. Teprve nedávno, ve 2. čtvrtletí letošního roku výrazně změnila svoji poplatkovou politiku a na její pozici zaútočila nižšími poplatky IPB. Je otázkou, kdy velké české banky přejdou

	1996	1997		1997
Bank Austria	1,6	1,4	KB	1,5
CA-BV	1,2	1,1	ČS	2,6
GiroCredit	0,8		IPB	2,3
RZB	0,4	0,5	ČSOB	1,0
P.S.K.	1,1	1,1	ŽB	---
BAWAG	1,0	1,0		
ERSTE	1,5	1,0		
ÖVAG	0,8	0,8		
<i>průměr</i>	<i>1,0</i>	<i>1,0</i>	<i>průměr</i>	<i>1,8</i>

na progresivní (tj. procentní) strategii v kalkulaci poplatků, kterou uplatňují ve velké míře právě zahraniční banky.

Podílový ukazatel *break-even spread* (rovnovážné rozpětí) je definován následujícím způsobem:

$$\text{break-even spread} = \frac{\text{provozní náklady} - \text{poplatková marže}}{\text{průměrná úročená aktiva}}$$

Slouží k posouzení toho, nakolik je poplatková marže schopna pokrýt správní režii banky. Cílem mnoha peněžních ústavů je zajistit plné pokrytí výdajů banky výnosem z poplatků a provizí. Z tohoto pohledu dosáhly (viz *tabulka 11*) velmi dobrých výsledků zejména Raiffeisen Zentralbank, ÖVAG a v roce 1996 ještě také GiroCredit. Díky tomu, že fungují jako centrály úvěrových družstev či spořitelen, jsou jejich provozní náklady ve srovnání s ostatními bankami relativně nízké. Z celkového srovnání rovnovážného rozpětí rakouských a českých bank vycházejí lépe rakouské peněžní ústavy. Vysoké hodnoty vykázala zejména IPB a Česká spořitelna. IPB v roce 1998 přistoupila ke snížení provozních nákladů, a proto lze u této banky očekávat v roce 1998 zlepšení tohoto ukazatele.

Efektivnost

Na základě veřejně publikovaných účetních výkazů nelze provést podrobnou analýzu efektivnosti jednotlivých bank. Nicméně s použitím níže uvedených ukazatelů lze získat alespoň souhrnný přehled výkonnosti sledovaných peněžních ústavů:

- provozní příjmy/ provozní výdaje
- provozní náklady/ průměrná aktiva
- osobní náklady/ průměrná aktiva
- osobní náklady/ provozní příjmy

Srovnáme-li *poměr provozních příjmů k provozním nákladům* (*tabulka 12*), jeví se jako výkonnější české banky. Podrobnější analýzou ovšem dojdeme k jiným závěrům.

Z *tabulky 13* vyplývá, že podíl provozních nákladů na bilanční sumě je u českých bank ve srovnání s Rakouskem dvojnásobný. I navzdory výrazně nižší úrovni mezd v ČR je proporce osobních nákladů k celkovým aktivům jen nepatrně nižší než v rakouských bankách (0,9 % v ČR oproti 0,7 % v Ra-

TABULKA 12 Provozní příjmy/ provozní výdaje

	1995	1996	1997		1995	1996	1997
Bank Austria	1,4	1,4	1,4	KB	1,9	1,9	2,0
CA-BV	1,5	1,5	1,4	ČS	1,7	1,6	1,5 ^a
GiroCredit	1,5	1,5		IPB	2,0	1,8	1,9
RZB	2,1	2,1	2,1	ČSOB	2,6	2,1	2,7
P.S.K.	1,6	1,4	1,5	ŽB	1,7	1,5	1,6
BAWAG	1,6	1,7	1,7				
ERSTE	1,4	1,4	1,4				
ÖVAG	1,9	1,8	1,8				
<i>průměr</i>	<i>1,6</i>	<i>1,6</i>	<i>1,6</i>	<i>průměr</i>	<i>2,0</i>	<i>1,8</i>	<i>1,9</i>

poznámka: ^a ČS Group

TABULKA 13 Provozní náklady/ průměrná aktiva

v %

	1995	1996	1997		1996	1997
Bank Austria	1,9	1,9	1,7	KB	2,8	2,5
CA-BV	1,5	1,6	1,5	ČS	3,4	3,9 ^a
GiroCredit	1,0	0,9		IPB	2,2	2,4
RZB	0,6	0,7	0,8	ČSOB	2,2	2,3
P.S.K.	1,3	1,3	1,3	ŽB	2,8	2,8
BAWAG	1,2	1,2	1,2			
ERSTE	2,2	2,1	1,4			
ÖVAG	1,2	1,2	1,2			
<i>průměr</i>	<i>1,4</i>	<i>1,3</i>	<i>1,3</i>	<i>průměr</i>	<i>2,7</i>	<i>2,8</i>

poznámka: ^a ČS Group

TABULKA 14 Osobní náklady/ provozní příjmy

v %

	1995	1996	1997		1996	1997
Bank Austria	42,4	42,4	41,6	KB	21,6	21,8
CA-BV	38,7	39,3	39,4	ČS	16,7	17,0 ^a
GiroCredit	32,3	32,1		IPB	17,7	16,3
RZB	28,2	26,7	20,1	ČSOB	17,9	13,3
P.S.K.	22,8	21,4	18,5	ŽB	21,5	---
BAWAG	38,2	37,0	37,2			
ERSTE	47,4	45,4	43,0			
ÖVAG	27,8	29,2	28,2			
<i>průměr</i>	<i>34,7</i>	<i>34,2</i>	<i>32,6</i>	<i>průměr</i>	<i>19,1</i>	<i>17,1</i>

poznámka: ^a ČS Group

kousku). Jedním z možných vysvětlení může být relativně nízká úroveň automatizace a přetrvávající přezaměstnanost v českých peněžních ústavech. V budoucnu by se mohla situace v tomto ohledu částečně zlepšit, jelikož tempa růstu celkových aktiv by měla převyšovat růst provozních nákladů.

Úroveň osobních nákladů v rakouských bankách odpovídá evropskému průměru (*tabulka 14*) a je jen otázkou času, kdy mzdy v ČR dosáhnou stejné úrovně. V delším horizontu ovšem české banky nebudou moci spoléhat na komparativní výhodu v podobě nižších mezd a budou muset hledat jiné cesty ke zvýšení efektivnosti.

TABULKA 15 Ukazatele produktivity – 1997

	obchodní místa	zaměstnanci	počet zaměstnanců na obchodní místo
RAKOUSKO			
Bank Austria	317 ^a	8 751	27,6
CA-BV	200 ^a	6 798	34,0
GiroCredit ^d	45	1 624	36,1
RZB	1	789	789
P.S.K ^d	2 300 ^b	1 712	0,7
BAWAG	154	2 492	16,2
ERSTE	458	5 214	11,4
ÖVAG	26	579	22,3
ČESKÁ REPUBLIKA			
KB	364	14 759	40,5
ČS	1 127	17 522	15,5
IPB	3 566 ^c	5 521	1,5
ČSOB	53	5 068	95,6
ŽB ^d	4	647	161,8

poznámky: ^a zaokrouhleno

^b přístup k 2 300 pobočkám

^c 3 391 poštovních úřadů

^d 1996

Porovnáme-li sledované banky podle ukazatelů efektivity, jako nejvýkonnější se z rakouských bank jeví Raiffeisen Zentralbank a z českých bank ČSOB.

Produktivita

Všechny sledované banky nabízejí podobnou škálu služeb. Nicméně jejich organizační struktura se výrazně liší podle toho, jaký druh klientely obsluhují. Je například bezpředmětné porovnávat produktivitu Raiffeisen Zentralbank s jednou pobočkou s Českou spořitelnou, která má k dispozici unikátní síť více než 1100 obchodních míst. Přesto ovšem můžeme vyvodit z údajů v *tabulce 15* některé závěry.

Výše uvedená data potvrzují hypotézu o přezaměstnanosti v českých bankách, která byla diskutována v souvislosti s efektivností. Například Komerční banka a Bank Austria nabízejí podobné služby a zaměřují se na obdobný segment trhu. Přestože mají srovnatelnou pobočkovou síť, Komerční banka zaměstnává téměř dvakrát více zaměstnanců než Bank Austria. Giro Credit a ČSOB mohou posloužit jako další příklad. Obě banky se v roce 1996 specializovaly především na velkou firemní klientelu a investiční bankovníctví, a proto se počet jejich poboček pohyboval okolo padesáti. Ovšem zatímco GiroCredit zaměstnávala v roce 1996 1600 zaměstnanců, v ČSOB pracovalo ke stejnému datu více než 5000 lidí. Výše zmíněné rozdíly lze zčásti vysvětlit odlišnou strukturou bankovního trhu v obou zemích. Nicméně skutečné příčiny vysokého počtu zaměstnanců v českých bankách oproti zahraničí jsou pravděpodobně mnohem složitější.

V souvislosti s fúzemi a celkovou konsolidací rakouského bankovního sektoru téměř všechny velké peněžní ústavy snížily během roku 1997 počet zaměstnanců. K podobnému kroku přistoupily v posledních letech pod tlakem

TABULKA 16 Úvěry/vklady

v %

	1995	1996	1997		1995	1996	1997
Bank Austria	90,8	91,8	92,7	KB	74,1	75,6	80,6
CA-BV	86,9	84,3	87,5	ČS	77,5	67,2	77,2
GiroCredit	87,8	88,7		IPB	76,2	79,5	74,4
RZB	84,3	85,2	80,5	ČSOB	84,1	81,2	90,4
P.S.K.	82,2	77,1	72,4	ŽB	79,6	81,7	84,4
BAWAG	87,7	87,8	87,0				
ERSTE	90,4	87,6	86,8				
ÖVAG	81,5	86,6	85,7				
<i>průměr</i>	86,5	86,1	84,7	<i>průměr</i>	78,3	77,0	81,4
Barclays Bank (Group)		82,2					
Abbey National (Group)		65,4					
Midland Bank (Group)		85,3					

TABULKA 17 Úvěry klientům/vklady klientů

v %

	1996	1997		1995	1996	1997
Bank Austria	125	137	KB	93	84	78
CA-BV	150	169	ČS	40	49	55
GiroCredit	464		IPB	113	109	93
RZB	494	613	ČSOB	96	93	94
P.S.K.	74	78	ŽB	92	56	40
BAWAG	104	110				
ERSTE	92	154				
ÖVAG	324	306				
<i>průměr</i>	228	224	<i>průměr</i>	87	78	72

špatných hospodářských výsledků i některé české banky. Např. IPB propustila v minulém roce více než 200 zaměstnanců. Zejména vzhledem k rozvoji informačních technologií v bankovníctví lze v budoucnu očekávat další snižování počtů zaměstnanců bank.

Likvidita

Při analýze likvidity sledovaných bank bylo využito následujících podílových ukazatelů:

- úvěry/vklady
- úvěry klientům/vklady klientů

Podíl úvěrů na celkových vkladech se pohyboval v českých bankách na podobné úrovni jako v zahraničních peněžních ústavech (*tabulka 16*). K určité změně mohlo v tomto ohledu dojít až v roce 1998, kdy české banky výrazně omezily poskytování úvěrů novým zákazníkům, což zčásti souviselo se zhoršující se hospodářskou situací na makro- i mikroekonomické úrovni.

Výjimečně vysoké hodnoty ukazatele *úvěry klientům / vklady klientů* (*tabulka 17*) u velkých rakouských bank potvrzují jejich velmi silnou závislost na mezibankovním trhu. Vyplývá to ze struktury rakouského bankovního trhu. Na rozdíl od České republiky je totiž většina primárních vkladů soustředěna ve spořitelnách a úvěrních družstvech (viz první část článku). Cel-

	1995	1996	1997		1997 ^a
Bank Austria	57,3	56,1	56,5	KB	55,2
CA-BV	56,1	57,8	62,2	ČS	54,0
GiroCredit	48,2	47,7		IPB	74,2
RZB	42,5	45,1	48,9	ČSOB	55,1
P.S.K.	15,9	15,3	16,5	ŽB	45,2
BAWAG	45,5	44,2	43,7		
ERSTE	51,0	52,1	48,9		
ÖVAG	50,4	53,6	56,5		
<i>průměr</i>	<i>45,9</i>	<i>46,5</i>	<i>47,6</i>	<i>průměr</i>	<i>56,7</i>
<i>průměr bez PSK</i>	<i>50,1</i>	<i>50,9</i>	<i>52,8</i>		

poznámka: ^a české účetní standardy

kově české banky vykazovaly v letech 1996 a 1997 vyšší stupeň likvidity než rakouské peněžní ústavy. Ze sledovaných bank byly v roce 1997 nejlikvidnější Česká spořitelna a Živnostenská banka. Situace na retailovém trhu v České republice se ovšem v poslední době rychle mění. O zvýšení podílu na trhu primárních vkladů usilují zejména Komerční banka a Investiční a poštovní banka (viz klesající podíl úvěrů poskytnutých klientům na vkladech klientů u KB). IPB dosáhla významných úspěchů na retailovém trhu v roce 1998.

Kapitálová přiměřenost

Při hodnocení důvěryhodnosti a stability banky kladou ratingové agentury velký důraz na kapitálovou přiměřenost banky a na kvalitu jejího úvěrového portfolia. Bohužel rozdíly v účetních standardech a nedostupnost některých dat znemožňují použít takové ukazatele, které by byly srovnatelné pro české i rakouské banky. Zvolené indikátory však umožňují alespoň orientační srovnání v této oblasti:

- rizikově vážená aktiva/ celková aktiva
- kapitálová přiměřenost

Hlavní příčiny současných vážných ekonomických problémů v České republice spočívají v pomalé restrukturalizaci na podnikové úrovni, ve vysokém podílu klasifikovaných pohledávek v úvěrových portfoliích bank, v nepružném systému regulace a dohledu a s tím související slabé vymahatelnosti právních závazků. Tyto faktory následně vedou k nízké ziskovosti či dokonce ztrátám mnoha českých podniků. Úroveň špatných úvěrů dosáhla např. v Komerční bance a České spořitelně v minulém roce takové úrovně, že to ohrozilo stabilitu těchto peněžních ústavů a vláda byla v podstatě donucena k zahájení jejich urychlené privatizace.

Rakouské banky nezveřejňují výši svých klasifikovaných pohledávek, ale jejich podíl na úvěrových portfoliích je bezesporu výrazně nižší než v českých bankách. Nepřímo to potvrzují i výrazně nižší hodnoty podílu rizikově vážených aktiv na bilanční sumě u rakouských peněžních ústavů oproti českým bankám (*tabulka 18*).

Kapitálová přiměřenost (tabulka 19) u všech sledovaných bank splňovala basilejské požadavky na minimální výši tohoto ukazatele, tj. přesahovala 8 %.

TABULKA 19 Kapitálová přiměřenost

v %

	1995	1996	1997		1995	1996		1997	
					CAS	CAS	IAS	CAS	IAS
Bank Austria	10,3	11,7	16,8	KB	8,7	8,7	10,7	10,0	8,7
CA-BV	10,5	10,4	9,2	ČS	11,0	8,9	11,4	9,0	10,6 ^a
GiroCredit	12,1	13,4		IPB	8,5	8,2	8,2	3,7 ^b	---
RZB	12,4	11,6	11,6	ČSOB	10,0	---	12,3	10,3	12,6
P.S.K.	23,3	24,1	21,4	ŽB	11,0	---	---	11,3	---
BAWAG	14,2	14,7	15,0						
ERSTE	12,6	12,7	11,1						
ÖVAG	10,3	12,7	12,6						
<i>průměr</i>	<i>13,2</i>	<i>13,9</i>	<i>14,0</i>	<i>průměr</i>	<i>9,8</i>	<i>8,6</i>	<i>10,7</i>	<i>8,9</i>	<i>---</i>
				<i>průměr bez IPB</i>				<i>10,2</i>	<i>10,6</i>

poznámky: ^a ČS Group^b 30/4/98 8,67 %

vysvětlivky: CAS – Czech Accounting Standard

IAS – International Accounting Standard

Nicméně i zde narážíme na problémy vyplývající z odlišných účetních standardů. Z údajů v tabulce 19 je ovšem zřejmé, že rakouské banky jsou kapitálově silnější; v souvislosti s pokračující konsolidací rakouského bankovního sektoru u nich lze očekávat další navyšování kapitálu, které bankám umožní další expanzi. V případě českých bank bude výrazné navýšení kapitálu a očista úvěrového portfolia jedním z prvních úkolů nových vlastníků.

Závěr

Ve druhé polovině devadesátých let došlo v rakouském i českém bankovním sektoru k důležitým změnám, které budou mít významný vliv na další vývoj bankovníctví v obou zemích. Pro rakouské banky byl klíčový rok 1997, kdy došlo ke dvěma významným fúzím – Bank Austria získala Creditanstalt a Erste Bank převzala GiroCredit. Vznikly tak dvě velké finanční skupiny, které by měly být konkurenceschopné v rámci nově se utvářejícího evropského bankovního trhu. V současnosti obě banky pracují na své vnitřní konsolidaci. Plnou měrou se ovšem důsledky obou fúzí projeví až v horizontu několika let.

Provedená analýza potvrzuje skutečnost, že rakouské banky nepatří k evropské špičce. Nicméně pokračující konsolidace finančního sektoru (včetně výše zmíněných fúzí), vývoj na rakouském kapitálovém trhu i úsilí bank snížit náklady a naopak zvýšit ziskovost naznačují, že se rakouský bankovní sektor vydal správným směrem. V rámci evropského bankovního trhu si přední rakouské banky vytyčily svůj cíl stát se vedoucími bankami v oblasti střední Evropy. Zejména Bank Austria Creditanstalt, Erste Bank a Raiffeisen Zentralbank rychle expandují na trzích v zemích středoevropského regionu včetně České republiky. Z chování bank i z vývoje na rakouském kapitálovém trhu je zřejmé, že Vídeň znovu aspiruje na místo středoevropského finančního centra.

Zatímco rakouské peněžní ústavy pracují na splnění svých strategických cílů orientovaných na budoucnost, přední české banky jsou plně zaujaty přítomností a svými současnými problémy. V základních tržních segmentech zatím nepociťují přímé ohrožení konkurencí ze strany zahraničních bank;

to se však může velmi rychle změnit. Klíčovým zlomem ve vývoji českého bankovního sektoru je avizované dokončení privatizace českých peněžních ústavů. Ve všech případech (a to i v případě již privatizovaných bank) se jednalo a jedná o více či méně vynucenou privatizaci. V důsledku celkového ekonomického vývoje a zvoleného způsobu transformace dospěla situace v českém bankovním sektoru do stadia, kdy stát již není nadále schopen jako vlastník garantovat stabilitu, natožpak rozvoj předních českých bank. Spása se očekává od zahraničních bank, kterým by měly být státní podíly odprodány. Případné pozitivní výsledky privatizace bank se ovšem projeví ve střednědobém až dlouhodobém horizontu. Na příkladu Agrobanky a IPB lze již nyní dokumentovat, že nelze doufat v okamžitá, dramatická zlepšení. I v případě, že se české banky stanou dceřinými společnostmi zahraničních bank, budou nadále limitovány celkovými podmínkami české ekonomiky.

Při fúzích zahraničních bank trvá následná vnitřní konsolidace zpravidla několik let. V případě českých bank nepůjde ovšem pouze o konsolidaci, ale především o nezbytnou důslednou vnitřní restrukturalizaci a reorganizaci, která si vyžádá nejen čas, ale i značné finanční náklady. Zatímco u fúzí v rámci domácího trhu se rychle projevují synergické efekty, v případě českých bank budou zahraniční strategičtí partneři muset nejen překonávat kulturní a jazykové bariéry, ale budou se i muset přizpůsobit odlišným preferencím zákazníků a jinému daňovému a penzijnímu systému. Všechny tyto faktory snižují samozřejmě potenciální úspory z rozsahu a celý proces konsolidace komplikují.

V nejbližších letech lze očekávat v českém bankovním sektoru významné změny, na kterých budou v určitém rozsahu participovat rozhodně i rakouské banky. Český bankovní sektor se bude od Rakouska v mnoha ohledech lišit, nicméně v budoucnu by se přední české banky měly stát důstojnými konkurenty i případnými partnery rakouských bank alespoň v rámci středoevropského regionu.

DODATEK

Přehled použitých ukazatelů

- průměrná výnosnost aktiv = čistý zisk/ průměrná aktiva
- průměrná výnosnost kapitálu = čistý zisk/ průměrná výše kapitálu
- průměrná úroková sazba z aktiv = příjmy z úroků/ průměrný objem úvěrů
- průměrná úroková sazba z pasiv = vyplacené úroky/ průměrný objem pasiv
- úroková marže = přijaté úroky - vyplacené úroky
- poplatková marže = přijaté poplatky a provize - zaplacené poplatky a provize
- break-even spread (rovnovážné rozpětí) = (provozní náklady - poplatková marže)/průměrná úročená aktiva

LITERATURA

The Banker's Almanach 1997.

Finanznachrichten, Wien. Heft 32/33 (August 1997), Heft 37 (September 1997).

Handbook on the History of European Banks. E.Elgar Publishing Ltd., England, 1994.

Challenges for European Bank Managers in the 1990s. ÖNB, Badgastein, 1990.

JONÁŠ, J. (1998): *Bankovní krize a ekonomická transformace.* Management Press, Praha, 1998.

MERVART, J. (1998): *České banky v kontextu světového vývoje.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1998.

MOOSLECHNER, P. (1997): Some Aspects of Foreign Ownership in the Austrian Banking Sector. *Austrian Economic Quarterly*, 1997, no 1.

POLIDAR, V. (1995): *Management bank a bankovních obchodů*. Ekopress, Praha, 1995.

SEKERKA, B. (1997): *Banky a bankovní produkty*. Miroslav Háša PROFESS, Praha, 1997.

dále byly použity:

publikace ČNB

publikace Österreichische Nationalbank

různé ročníky periodik:

The Banker, Bankovníctví, Finance a úvěr, Financial Times, Hospodářské noviny

výroční zprávy jednotlivých bank

SUMMARY

JEL Classification: G21

Keywords: Commercial banks – Austria – Czech Republic

Comparing the Czech and Austrian Banks

Kateřina KAŠOVÁ – Institute of Economic Studies, Faculty of Social Sciences, Charles University, Prague

Though the Czech banking sector is very small compared to Austria's, it has considerable potential for growth. Universal banks dominate in the Czech Republic and the market is characterized by a high degree of concentration. Relatively high concentration is typical for Austria too, but despite a recent consolidation, Austria remains one of the most over-banked countries in the world.

Czech banks must increase their profitability, efficiency and productivity. In the long run they cannot rely on low wage levels, high interest margins, etc., and will therefore have to rationalize their operation. The analysis also confirmed the need to increase the banks' capital, and to resolve the problem of bad loans.

Before considering the European arena, Czech banks must first catch up with their Austrian counterparts. Neither banks are expected to belong to the world's elite, but they should become internationally recognized players.